

MUZEUM STUTTHOF W SZTUTOWIE

Stutthof

Zeszyty Muzeum

5

WROCLAW · WARSZAWA · KRAKÓW · GDAŃSK · ŁÓDŹ
ZAKŁAD NARODOWY IMIENIA OSSOLIŃSKICH
WYDAWNICTWO
1984

MATERIAŁY

Bogdan Chrzanowski
Andrzej Gąsiorowski

STUTTHOF W ŚWIETLE DOKUMENTÓW
DELEGATURY RZĄDU RP NA KRAJ

Pierwsze zręby konspiracji mającej reprezentować legalną władzę polską powstały jeszcze w czasie kampanii jesiennej 1939 r. Dnia 27 IX 1939 r. powstała organizacja pn. Służba Zwycięstwu Polski. Po utworzeniu w Paryżu rządu emigracyjnego powołano do życia Związek Walki Zbrojnej (13 XI 1939 r.), przekształcony następnie w Armię Krajową (14 II 1942 r.). Był to pion wojskowy podziemia podległego rządowi polskiemu. Pion polityczny stanowił Polityczny Komitet Porozumienia, skupiający przedstawicieli Stronnictwa Narodowego, Stronnictwa Pracy, Polskiej Partii Socjalistycznej („Wolność, Równość, Niepodległość” — WRN) i Stronnictwa Ludowego. W 1943 r. powstała Krajowa Reprezentacja Polityczna, z której w marcu 1944 r. wyłonił się podziemny parlament — Rada Jedności Narodu. Władzę cywilną reprezentował aparat Delegatury Rządu, któremu podlegało 20 jednostek organizacyjnych, w tym 16 departamentów odpowiadających ministerstwom. Jednostki te tworzyły Biuro Delegata, będące organem pracy pełnomocnika rządowego.

Działalność propagandową wśród ludności polskiej prowadził Departament Informacji i Pracy, kierowany przez Stanisława Kauzika. Pracownicy tego Departamentu gromadzili też informacje dotyczące eksterminacji bezpośredniej i pośredniej w okupowanym kraju. Dla ziem zaanektowanych przez Rzeszę utworzono Sekcję Zachodnią. Kierownikami jej byli: Kirył Sosnowski, a następnie Edmund Męclewski. W skład Sekcji Zachodniej wchodziły wydziały: Organizacyjny, Służby Informacyjnej, Prac Programowych. Propagandy Bieżącej i Mobilizacyjnej¹.

W zakresie dostarczania wiadomości główną rolę odgrywała Służba Informacyjna. Według instrukcji: „Służba Informacyjna (SI) ma dać władzom polskim w kraju i za granicą oraz społeczeństwu polskiemu jak najpełniejszy obraz życia, walk i potrzeb ziem zachodnich². Zadania Służby Informacyjnej podzielono na trzy grupy, zwracając przy tym uwagę, że: „Od pracy SI zależy również serwis informacyjny”. Zadania kształtowały się następująco: „a) informacje aktualne o bieżących wydarzeniach,

¹ Obóz koncentracyjny w Oświęcimiu w świetle akt Delegatury Rządu RP na Kraj, wybór i opracowanie K. Marczevska, W. Ważniewski, „Zeszyty Oświęcimskie”, numer specjalny (I), Oświęcim 1968, s. VI—VIII.

² Centralne Archiwum KC PZPR, sygn. 203, III-135.

podejmowanej przez okupanta akcji, postawie i nastrojach społeczeństwa polskiego i niemieckiego; b) obraz zagadnień właściwych dla terenu i mających swą ciągłość w czasie (np. zagadnienie Niemieckiej Listy Narodowej, przeobrażenia gospodarcze itp.); c) zestawienia (syntezy) sytuacji na odcinku danego zagadnienia za cały względnie oznaczony okres okupacji (np. wysiedlanie: ilu Polaków wysiedlono z okręgu; sytuacja kościoła itp.)³. Służba Informacyjna zbierała także wycinki prasy hitlerowskiej, plakaty i obwieszczenia okupanta, nazwiska skazanych Polaków. Starano się też lokalizować miejsca obozów i więzień. Zgodnie z instrukcją, z poszczególnych okręgów co miesiąc wysyłano raporty do Warszawy, przestrzegając zasad poufności i prawdziwości informacji, podawania dokładnej daty wydarzenia, nazwisk i miejscowości, w których miały miejsce akty terroru. Nakazywano unikać ogólników typu: „niedawno”, „opodal”, „pewien”. Wiadomości miały być segregowane według stopnia ścisłości: 1) informacja pewna; 2) prawdopodobna; 3) pogłoska; 4) informacja nie sprawdzona. Część tekstu nie nadająca się do publikacji była zakreślana czerwonym ołówkiem. Instrukcja SI sugerowała odpowiednią specjalizację informatorów w poszczególnych zagadnieniach⁴.

Pracownicy Sekcji Zachodniej byli ludźmi o wysokiej wiedzy fachowej i z dużym doświadczeniem organizacyjnym, dzięki czemu zebrano ogromną ilość materiału dotyczącego okupacji ziem zachodnich. Materiały te stanowiły źródło informacji dla wielu gazetek konspiracyjnych.

Publikacja niniejsza stanowi próbę zaprezentowania stanu wiedzy o obozie Stutthof, jaką dysponował cywilny pion podziemia emigracyjnego.

Źródła konspiracyjne nieraz były wykorzystywane w historiografii powojennej, przy czym w większym stopniu brano pod uwagę dokumenty Delegatury Rządu niż podziemne piśmiennictwo. Między innymi ukazały się prace dotyczące Trebłinki, Majdanka, Oświęcimia, Ravensbrück, Pawiaka, Bydgoszczy, Pomorza i Białostoczczyzny⁵. W wielu publikacjach odnoszących się do Pomorza dokumenty Delegatury stanowiły jedynie

³ Ibid.

⁴ Ibid.

⁵ Por. np. *Obóz koncentracyjny w Oświęcimiu...*; *Obóz koncentracyjny na Majdanku w świetle akt Delegatury Rządu RP na Kraj*, „Zeszyty Majdanka”, t. 8, 1973; J. Caban, Z. Mańkowski, *Informacje o obozie na Majdanku w aktach Delegatury Rządu na Kraj*, „Zeszyty Majdanka”, t. 2, 1967; K. Marczevska, W. Ważniewski, *Treblińska w świetle akt Delegatury Rządu na Kraj*, „Biuletyn Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce”, t. 19, 1968; *Raport komórki więziennej Delegatury Rządu z 1944 r. o Pawiaku, Oświęcimiu, Majdanku, Ravensbrück*, „Najnowsze Dzieje Polski”, t. 12, 1968; *Zbiór raportów Komórki Więziennej i Międzyorganizacyjnego Porozumienia Więziennego* (fragmenty), „Kultura”, 1965, nr 33; J. Pietras, *Okupacja w Bydgoszczy w latach 1942—1944 w świetle dokumentów Delegatury Rządu Londyńskiego*, „Prace Komisji Historycznej”, t. 11, 1975; K. Fiszman-Kamińska, *Zachód, emigracyjny rząd polski oraz Delegatura w świetle sprawy żydowskiej podczas II wojny światowej* (w świe-

